

Wetenschapswinkel Wageningen UR 25 jaar!

Jubileummagazine 25 jaar Wetenschapswinkel Wageningen University & Research centre

Een verrijking voor de besluitvorming

'Je hebt als kennisinstelling een Wetenschapswinkel nodig, vind ik. Het hoort bij je maatschappelijke verantwoordelijkheid om kennis die je in huis hebt, beschikbaar te maken voor groepen en belanghebbenden die daar normaal minder toegang toe hebben. Je kunt daar ook baat bij hebben, omdat het van invloed kan zijn in de maatschappij en zo op je terugstraalt. Bovendien genereert Wageningen UR graag kennis waar de samenleving wat aan heeft.

Dat veel onderzoek van de Wetenschapswinkel bijdraagt aan de besluitvorming in de lokale en provinciale politiek, weten helaas niet alle studenten en medewerkers. Maar zonder Wetenschapswinkels zal de besluitvorming verarmen en worden suboptimale besluiten genomen. De onbekendheid van de Wetenschapswinkel komt onder meer doordat het werk puur wetenschappelijk gezien misschien minder interessant is. Maar als je wilt dat je onderzoek ergens toe leidt, dat het wordt toegepast, dan is dit zeker interessant om te doen. Je hoeft er ook geen idealist voor te zijn; je wordt er regulier voor betaald.

Onderzoekers hoeven verder niet bang te zijn dat dit werk niet meetelt bij hun prestaties. Er rollen dan geen wetenschappelijke publicaties uit, maar een goede wetenschapper doet ook aan maatschappelijk relevante activiteiten; het etaleren van wetenschap in de publieke opinie hoort ook bij het werk. Veel tijd hoeft het ook niet te kosten. Veel onderzoek kun je laten doen door een groep studenten, en dan ben je er vooral om de wetenschappelijke kwaliteit te waarborgen.

Ik ga er vanuit dat de Wetenschapswinkel ook de komende jaren vraag en aanbod bij elkaar weet te brengen.'

Rien Komen,
voorzitter van de adviesraad van de Wetenschapswinkel en directeur bedrijfsvoering van de Social Sciences Group van Wageningen UR

Wetenschapswinkel Wageningen 25 jaar

4/ opdracht

7/ De strijd om de open polder
Ard Schenk op de bres voor de Eilandspolder

9/ Column
door Jacqueline Cramer

11/ Samen antwoorden vinden
Onderzoek naar de Wetenschapswinkel door Arjen Wals

12/ Grasduinen in onderzoek

14/ Onderzoeker

15/ Op het kruispunt van mens en onderzoek
Ans Hobbelink, hoofd van de Wetenschapswinkel 1989-1998

17/ Kraamkamer van nieuwe ideeën en onderzoek
Wetenschapswinkel is de schakel tussen organisaties en onderzoekers

19/ Student

20/ Een project in zeven lessen
De Wetenschapswinkel trekt lering uit uitgevoerde projecten

25/ Pionieren 1
De bedrijfseconomische kant van de zorglandbouw

27/ Pionieren 2
Onderzoek naar de leefbaarheid in kleine kernen

29/ Samenwerken in Europa
Het netwerk van Europese Wetenschapswinkels

30/ De prijs voor het beste project
Wetenschapswinkelprojecten bekroond

32/ Opdracht

25 jaar Wetenschapswinkel

Dertig jaar geleden hielden studenten vier weken lang het hoofdgebouw van de Landbouwhogeschool bezet. Ze wilden niet alleen onderzoek doen voor bedrijven. En niet alleen onderzoek om het onderzoek. Ze wilden probleemgericht onderwijs en onderzoek. De universiteit moest er ook zijn voor die groepen in de samenleving die geen toegang hadden tot de zegeningen van het wetenschappelijk onderzoek. Een groepje studenten en medewerkers van de hogeschool stak tijdens die bezetting de koppen bij elkaar om de voorloper van de Wetenschapswinkel in Wageningen op te richten.

We hielpen de vereniging van jonge boeren die knokte voor een ander landbouwbeleid. Ze kregen geen toegang tot het toen nog gesloten bolwerk van landbouworganisaties, ministerie en onderzoeksinstituten. Ook werd de universiteit ontsloten voor verenigingen van boeren die natuurvriendelijk wilden blijven boeren in hun eigen streek, maar door de overheid en natuurorganisaties niet serieus genomen werden. En we ondersteunden werknemers in de toen nog omvangrijke vleesindustrie die, via de Voedingsbond FNV, hun arbeidsomstandigheden wilden verbeteren. De Wetenschapswinkel wilde geen rapportjes opleveren die onderin de la zouden verdwijnen. We besteedden daarom veel tijd aan het vertalen van de vraag waar de 'klant' mee binnenkwam naar een onderzoeksvraag die de vragensteller werkelijk verder zou brengen.

Nu 25 jaar later. Kennis ligt voor iedereen, via internet, op straat. Wetenschapswinkel overbodig? Ik dacht het niet. Ten eerste blijft het een kunst op zich om een maatschappelijke vraag om te zetten in een goede onderzoeksvraag. Daar moet de universiteit ook groepen die niet het geld hebben om een ingenieursbureau in te huren, mee blijven helpen. En ten tweede leert de geschiedenis van 25 jaar Wetenschapswinkel dat onderzoeksthema's die nu niet meer weg te denken zijn, in de marge van de Wetenschapswinkel zijn begonnen. Armoede op het platteland, biologische landbouw, zorgboerderijen, duurzame landbouw, landbouw en natuur, de positie van boerinnen in het gezinsbedrijf. Thema's waarvan je je nu niet meer kan voorstellen dat Wageningen Universiteit die links laat liggen. Belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen die de gevestigde orde in eerste instantie over het hoofd zag. Als je als universiteit koploper wilt zijn, moet je als universiteit niet alleen achter de gevestigde orde en het geld aan. Dan moet je ook de Wetenschapswinkel blijven koesteren.

Staf Depla

Een van de oprichters van de Wetenschapswinkel, tot voor kort Tweede Kamerlid voor de PvdA, nu wethouder in Eindhoven.

Opdracht

foto's Guy Ackermans

Een nieuw plein

Slechts toegankelijk voor voetgangers en fietsers ligt, ingeklemd tussen huizenblokken, een speels plein in de Arnhemse volkswijk Sint Marten. Jongetjes voetballen er tegen kleurig beschilderde muren. Een moeder leest een boek aan een picknicktafel.

Sint Marten is een van de dichtstbevolkte wijken van Arnhem. Het wijkcentrum De Hommel riep in 2007 de hulp in van de Wetenschapswinkel van Wageningen UR om een nieuw ontwerp te maken voor het destijds verlopen plein.

Van maart tot november 2007 heeft Nicoline van

der Windt van Alterra samen met twee studenten, Koen Bakker en Frank Fähnrich, aan het project gewerkt. Om een plein te kunnen ontwerpen waar de bewoners zich verantwoordelijk voor voelen en graag komen, zijn zij van klein tot groot bij het ontwerpproces betrokken.

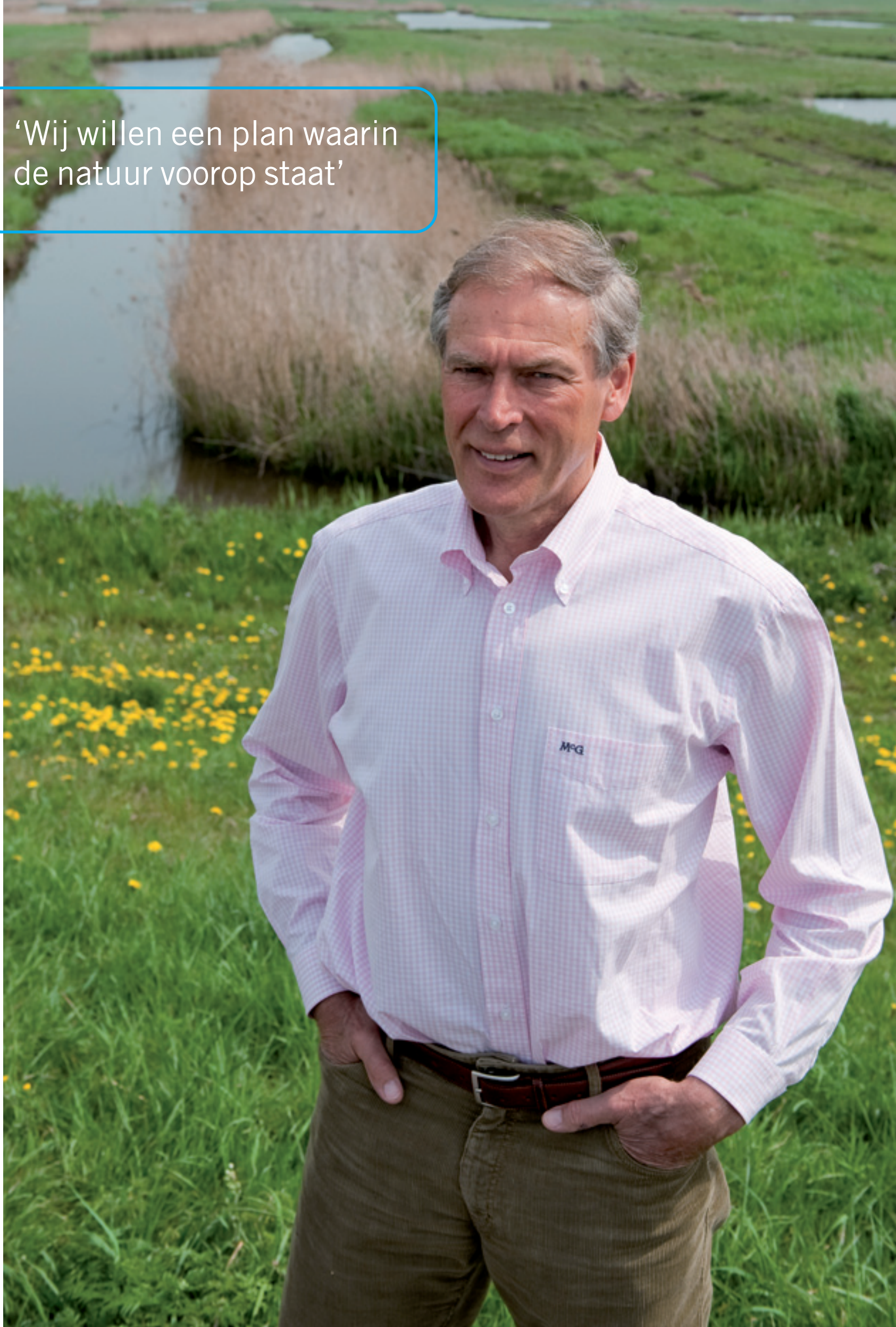
Voor kinderen werd bijvoorbeeld een doe-middag georganiseerd, waarbij zij hun droomplein konden maken in een kijkdoos. Voor de volwassen buurtbewoners werden twee instuifbijeenkomsten georganiseerd, waar zij met de onderzoekers konden praten over hun wensen en ideeën.

In 2008 voerde woningcorporatie Portaal het ontwerp voor het plein uit. Het binnenterrein is nu een plek waar ouders elkaar kunnen ontmoeten in een speelse groene omgeving en waar kinderen veilig kunnen spelen. Ronde vormen en kleurige teksten geven het plein een speels karakter.

Naast een klimrek en een zandbak is er ook een lig- en speelheuvel aangelegd. Ouderen kunnen gezellig bijkletsen op bankjes, onder een pergola begroeid met klimplanten.

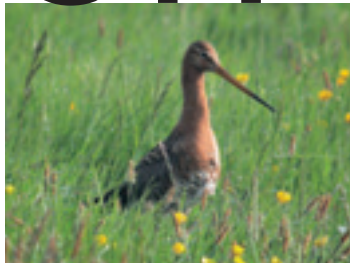

‘Wij willen een plan waarin
de natuur voorop staat’

De strijd om de open polder

In gesprek met Ard Schenk

De stichting Open Polders vroeg de Wetenschapswinkel om een advies over het beheer van de Eilandspolder Oost. Ard Schenk, voorzitter van de stichting, kreeg wat hij wilde: munitie in het debat om de natuur meer ruimte te geven in de polder in zijn achtertuin.

Het is de grote groene achtertuin van Ard Schenk, de Eilandspolder Oost, een kleinschalig veenweidegebied veertig kilometer ten noorden van Amsterdam. Op de warme voorjaarsdag spat het water in de sloten op door paaiende karpers. In de weilanden beweegt weinig. Veel weidevogels laten de polder links liggen, tot verdriet van Schenk. Hij vindt dat eigenaar Staatsbosbeheer zijn oren te veel laat hangen naar de paar boeren die de grond pachten, en zich te weinig inzet voor planten en dieren in het gebied.

De Eilandspolder is door de Nederlandse overheid in 2003 aangemeld als Natura 2000-gebied, Europees beschermde natuur dus. Maar daar is in het beheer van sloten en weiden volgens Schenk weinig van te merken. 'De boeren brengen veel te veel mest op het land. Dit gebied was vroeger het domein van veertig kleine boeren. Die voerden mest aan in een bootje. Dat deden ze misschien één of twee keer per jaar. Wil je het land van vroeger terug, dan moet je schraal bemesten.'

De slootkanten zijn geen beter lot beschoren. 'Ze gaan er met de klepelmaaier overheen. Zo dicht mogelijk bij de slootkanten, om ervoor te zorgen dat de rietkragen verdwijnen en er zoveel mogelijk ruimte is voor het Engels raaigras. Een paar jaar geleden heeft Staatsbosbeheer een deel van

het gebied af laten pluggen om weer arme weidegrond te krijgen. Dat zag er veelbelovend uit. Daarna is een van de boeren er twee jaar goed overheen gegaan met de mesttankwagen, en het Engels raaigras staat er weer net zo dik.'

Oud land

De Eilandspolder is oud land. Het gebied maakte in de vroege middeleeuwen deel uit van de uitgestrekte Hollandse veengebieden. De polder grenst aan de Schermer, een polder die in de zeventiende eeuw werd drooggelegd. Het verschil tussen de twee is groot. Waar de Schermer bestaat uit grote rechte percelen, oogt de Eilandspolder veel rommeliger. Brede, grillige sloten scheiden er kleine weilanden.

De Eilandspolder ontsnapte aan de ruilverkaveling en rationalisering omdat de opbrengsten er te laag waren. De ruilverkavelaars zagen weinig in investeringen in de arme polder en veel boeren verkochten hun gebied daarom aan Staatsbosbeheer. Schenk kijkt er al 35 jaar over uit. De weilanden liggen op een meter of tien van zijn keukenraam.

Uit dat keukenraam zag hij in 2007 ineens 'hopen compostachtig materiaal en steenslag'. De eerste tekenen van de uitvoering van een nieuw beheerplan. Onderdeel van dat plan was de bouw van vier potstallen en de aanleg van een aantal nieuwe dammen en wegen om de stallen bereikbaar te maken. 'Vier grote potstallen van negen meter hoog in het land.' Land waar in het verleden nooit boerderijen hebben gestaan.

Schenk en een aantal burens kwamen ertegen in het geweer. 'Omdat je als particulier geen bezwaar kan maken tegen bouwplannen wat verder van je eigen huis, hebben we toen de stichting Open Polders opgericht.' Sindsdien is het hommeles in het dorp Grootchermer.

'Wij zijn nu de kwade pier. Wij worden weggezet als de nimby's (not in my backyard) die ten koste van de boeren hun uitzicht willen beschermen.' Schenk, zelf een boerenzoon uit de kop van Noord-Holland, hoort voor een deel van de inwoners van Grootchermer vanaf die dag tot de stedelijke import die het dorpsleven frustrereert. 'Het loopt soms hoog op. Als je niet oppast word je van de weg gereden.'

'Wij kunnen ons niet goed verdedigen tegen de verdachtmaking dat het ons niet om de natuur, maar om ons eigenbelang te doen is. Ik ben fysiotherapeut, verder hebben we een huisschilder en een gepensioneerd juriste in het stichtingsbestuur. Het heeft ons daarom enorm geholpen dat er nu een deskundig advies ligt waarin een onafhankelijk instituut zegt dat het beheerplan van de polder tekortschiet.'

Waterpeil

Dat rapport kwam tot stand dankzij de Wageningse Wetenschapswinkel. Die ondersteunde het onderzoek dat Rob van Apeldoorn van Alterra deed naar de vraag of het beheerplan voldoet aan de eisen van Natura 2000. Daar voldoet het niet aan, concludeerde het rapport. Het waterpeil in de polder wordt bijvoorbeeld te laag gehou-

den, en de sloten zijn slecht onderhouden. Het zeldzame veenmosrietland, dat volgens de Natura 2000-regels beschermd moet worden, houdt van een permanent hoog waterpeil. Het gaat snel achteruit omdat boeren vooral in de zomer het tegenovergestelde willen. Droog land in de zomer, zodat het gras gemaaid kan worden, en 's winters nat, wanneer er toch geen machines op het land komen. Het beheerplan is onvoldoende om de kwetsbare soorten te beschermen, concluderen de onderzoekers. Schenk: 'Dat steunde ons. Dit was niet een mening van belanghebbenden, maar onderzoek van een instituut dat overheden vaker adviseert over natuurbeheer en dan erg serieus genomen wordt.'

Smienten

De stichting Open Polders presenteerde het onderzoek in Grootshermer aan medebewoners en betrokkenen als Staatsbosbeheer en de burge-meesters van omliggende gemeentes. 'Het werd erg goed ontvangen', zegt Schenk. 'Drie weken later was er een nieuw beheerplan. Maar dat lijdt aan hetzelfde euvel: het gaat zoals de boeren het graag willen, niet om wat het beste is voor de natuur. Nu hebben ze een mooie plek bedacht voor de smienten, want die houden van goed bemest gras en dat kwam de boeren ook wel goed

uit. En een plekje voor de weidevogels en een hoekje voor de Noorse woelmuis. Terwijl in het hele gebied de natuur voorop zou moeten staan. In het nieuwe beheerplan van Staatsbosbeheer zagen we nauwelijks iets terug van de Wageningse aanbevelingen.'

Wonderlijk eigenlijk. Het terrein is grotendeels eigendom van Staatsbosbeheer, een organisatie die het belang van de natuur voorop zou moeten stellen. 'En ze weten wel hoe het moet. Een stuk verderop bij Zuiderwoude ligt een natuurgebied van Staatsbosbeheer van 1200 hectare, dat is echt prachtig. De grutto's, tureluurs en kieften zitten er bij wijze van spreken op je schouder', zegt Schenk enthousiast.

'Dat het daar wel lukt ligt aan de beheerder, Ton Pieters. Die is erg enthousiast, is dag en nacht bezig met boeren om het slooppeil minutieus te regelen met dammen en pompen. Het lijkt daar wel Madurodam. Staatsbosbeheer weet dus wel hoe het moet. Maar in onze polder luisteren ze teveel naar de boeren. Die zeggen: ik moet drie snedes gras van het land halen, dus ik moet kunnen mesten. Bij Zuiderwoude zie je overal de grutto, hier bijna geen. Dat komt omdat ze hier hun snavel breken op de keiharde grond terwijl ze daar in goede drassige weilanden wel aan hun trekken komen. Ik zou zeggen: stuur een manager weg en zorg dat de boswachter een paar jongens

extra heeft. Dan wordt het hier misschien ook wat.'

Van Apeldoorn die het rapport mede schreef, is voorzichtiger in zijn commentaar, maar kan zich de achterdocht van Schenk voorstellen. 'Je kunt het Staatsbosbeheer niet kwalijk nemen dat nog niet alle doelen zijn gehaald. De Natura 2000-status brengt nieuwe eisen met zich mee, dan is het is niet gek dat het bestaande beheer van de polder niet voldoet. Bovendien is een deel van de polder niet het bezit van Staatsbosbeheer, maar van een particuliere boer. Maar ik mis wel concrete voorstellen voor maatregelen in de plannen van Staatsbosbeheer. Ik heb nog niet gezien hoe ze aan de eisen gaan voldoen.'

Dat kan nog komen, want de strijd om het beheerplan is nog niet gestreden. Het oude plan met de potstallen is van tafel, maar een nieuw beheerplan is nog niet goedgekeurd. Schenk: 'Wij willen een plan waarin de natuur voorop staat. Ik snap de boeren wel. Die zeggen dat een derde snee gras essentieel is voor hun bedrijfsvoering. Maar daar moeten we in dit rijke land toch een oplossing voor kunnen vinden? Geef ze geld. Wij hebben in dit drukbevolkte land ruimte nodig, anders krijgen we allemaal nekkramp. Hier ligt mooi cultuurhistorisch land. Dat moet je koesteren, en dat kost wat centen.'

'Het beheerplan voldoet niet aan de eisen van Natura 2000'

foto Guy Ackermans

Column

foto Iemke Ruige

‘Groepen met kennis ondersteunen blijft belangrijk’

Het was eind jaren zeventig, toen ik bij toeval betrokken raakte bij de oprichting van de eerste wetenschapswinkel in Nederland. Ik doceerde aan de Universiteit van Amsterdam samen met Soemini Kasanmoentalib een nieuw vak, Biologie en samenleving. Wij wilden de wetenschap uit de ivoren toren halen, en de maatschappelijke betekenis ervan ter discussie stellen. De UvA zocht voor ons een werkruimte en kwam op de proppen met een winkelpand aan de Sarphatistraat. Toen ik de ruimte zag, riep ik meteen: hier moeten wij niet gaan zitten. Hier moet een wetenschapswinkel komen. Zo'n winkel bestond nog niet, al waren er al wel enkele kleinschalige initiatieven. Snel daarna begon de bal te rollen. We wisten het college van bestuur en de universiteitsraad warm te maken voor het idee en we konden van start. Sindsdien zijn er in Nederland veel andere wetenschapswinkels van de grond gekomen. Na die mooie start verging het niet alle wetenschapswinkels even goed. Een aantal is al opgeheven. Dat is jammer, want ik ben ervan overtuigd dat er nog steeds een mooie toekomst is voor de wetenschapswinkels. Het blijft nodig om groepen

in de samenleving met kennis te ondersteunen die anders niet aan de bak komen. Daarvoor moeten de wetenschapswinkels wel alert blijven op nieuwe trends. Het is belangrijk dat ze een goede inbedding hebben in de universiteit. In vergelijking met de jaren zeventig is er aan universiteiten bijvoorbeeld veel meer aandacht voor publiceren in internationale tijdschriften. Werken voor de wetenschapswinkel staat niet automatisch bovenaan het prioriteitenlijstje van veel onderzoekers. Het is daarom belangrijk dat de wetenschapswinkels laten zien dat ze onderzoekers en studenten veel te bieden hebben. Werk voor de wetenschapswinkel leidt vaak tot interessante nieuwe contacten en ideeën. Voor studenten biedt het onderzoek de kans om veel nieuwe vaardigheden op te doen. Wageningen is een goed voorbeeld van een wetenschapswinkel die nieuwe kansen heeft weten te benutten. Door aan te sluiten bij de Academic Consultancy Training in de masteropleidingen heeft de Wageningse wetenschapswinkel nieuwe manieren gevonden om studenten bij onderzoek te betrekken. Een andere trend is dat burgers mondiger wor-

den. Ze weten vaak zelf kennis te vergaren via internet of via contacten met de wetenschappelijke instellingen. De afgelopen jaren kwam ik als minister bijvoorbeeld opvallend veel gepensioneerde ingenieurs tegen die zich uitermate goed hadden geïnformeerd over de zaak waar zij bezwaar tegen maakten. Een deel van die geïnformeerde burgers klopt niet meer bij de wetenschapswinkel aan. Ze zoeken het zelf uit via internet. Maar een groot aantal zoekt wel samenwerking met de universiteit en dan is de wetenschapswinkel een goede ingang. Een laatste trend is internationalisering. Wetenschapswinkels slaan hun vleugels uit naar andere landen. Voor het opzetten van een Europees netwerk van wetenschapswinkels krijgt de Rijksuniversiteit Groningen van de EU 2,7 miljoen euro. Een groot bedrag waaruit blijkt dat Brussel toekomst ziet voor de wetenschapswinkel. Ik ben het daar van harte mee eens.

Jacqueline Cramer

Samen antwoorden vinden

foto Guy Ackermans

De druk op onderzoekers om te publiceren is de grootste bedreiging voor de Wetenschapswinkel, zegt Arjen Wals, hoogleraar Sociaal leren en duurzame ontwikkeling. Hij begeleidde een onderzoek naar het werk van de Wetenschapswinkel. Maar er is goed nieuws. De wal gaat het schip keren, denkt de hoogleraar. ‘Niet iedereen kan alsmaar meer gaan publiceren in wetenschappelijke tijdschriften.’

‘In Cornell denken ze niet aan hun impactfactor’

‘**W**at als eerste opvalt uit het onderzoek, is dat de scope van de Wetenschapswinkel is verbreed. Vroeger was veel werk gerelateerd aan de primaire

sector. Nu zie je een breder palet aan onderzoeken. Het is denk ik een verschuiving die meebeweegt met Wageningen UR, die heeft ook een steeds breder aandachtsterrein. Dat is een positieve ontwikkeling.’

‘Een negatief punt dat naar voren komt is dat het aanzien van de Wetenschapswinkel lijkt te dalen. Waar in de beginjaren toonaangevende wetenschappers meewerkten aan de rapporten, zie je dat nu minder. Er staan bijvoorbeeld haast geen hoogleraren meer tussen de auteurs. Dat kunnen zij zich waarschijnlijk moeilijk permitteren omdat een rapport voor de Wetenschapswinkel geen publicaties in tijdschriften met de juiste impactfactor opleveren.’ Wals denkt dat de invoering van tenure

track, een loopbaanbeleid waarin het aantal publicaties in internationale gerefereerde tijdschriften een belangrijke rol speelt, die trend op de korte termijn zal versterken. ‘Waarschijnlijk zet dat nog meer mensen aan om vooral op citatiescores te letten.’

Kentering

Op lange termijn ziet hij echter een kentering. ‘De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en de Vereniging van Universiteiten VSNU denken bijvoorbeeld na over hoe je maatschappelijke impact kunt meten. De onderzoeksschool waar ik voor werk is daar ook mee bezig. Waarschijnlijk mogen onderzoekers in de toekomst een portfolio inleveren waar hun maatschappelijke relevantie uit blijkt. Om te voorkomen dat ieder wissel wordt aangemeld, mogen onderzoekers dan de drie projecten opgeven waar ze het meest trots op zijn.’

‘Het is een tegenbeweging tegen de ratrace. Als iedereen alleen maar gaat schrijven en citeren, blijft er geen tijd over voor lezen en

reflecteren. De kwaliteit van de wetenschap gaat er daarmee niet op vooruit. Citatiescores zeggen ook lang niet alles over de kwaliteit. Ik ben op sabbatical geweest in Cornell, in de Amerikaanse staat New York. Daar moet je uitleggen wat een impactfactor is; ze zijn daar helemaal niet mee bezig. Wel met kwaliteit. Er wordt keihard gewerkt, maar de citatiecijfers zijn daar veel minder belangrijk dan hier.’ En Wals ziet meer positieve trends. ‘De samenleving gaat anders met kennis om. Het is lang niet altijd meer de deskundige die vertelt hoe het zit. Coalities gaan nu ook samen op zoek naar kennis. Belangengroepen, bedrijven en kennisinstellingen willen samen antwoorden vinden op duurzaamheidsvraagstukken. Dat biedt nieuwe kansen voor de Wetenschapswinkel.’

Onderzoek naar de Wetenschapswinkel

Carmen Aalbers en Frans Padt, beiden van Alterra, onderzochten in opdracht van de Wetenschapswinkel elf projecten en probeerden daar lessen uit te trekken.

De onderzoekers constateren dat de aandacht van het onderzoek voor de Wetenschapswinkel verschuift. In de beginjaren lag de focus vooral op agrarische jongeren, agrarische vrouwen en onderwerpen die direct met de landbouw te maken hadden. Het laatste decennium is de portefeuille verbreed. Leefomgeving en natuur spelen nu eerste viool.

Het belangrijkste compliment voor de Wetenschapswinkel is dat de meeste opdrachtgevers tevreden zijn

over het resultaat. Een verkeersonderzoek in de gemeente Erp leidde bijvoorbeeld tot aanbevelingen die in hoofdlijnen werden uitgevoerd. Mede naar aanleiding van onderzoek van de Wetenschapswinkel besloot de gemeente Utrecht om een tuinencomplex te behouden. Zorgboeren bladeren nog steeds door een rapport uit 2000 en zorgdorp De Glind wist met een onderzoeksrapport in de hand nieuwe subsidiestromen aan te boren.

Verbeteringen

De onderzoekers zien ook mogelijkheden voor verbeteringen:

> De onderzochte vraagstellers had-

den vaak al een band met Wageningen UR. Het is de vraag of buitenstaanders en met name lager opgeleiden de weg naar de Wetenschapswinkel weten te vinden.

> Het zou goed zijn systematisch de rapporten van de Wetenschapswinkel te laten beoordelen door experts uit de praktijk. Dat gebeurt nu ook wel, maar niet systematisch.

> De Wetenschapswinkel zou vaker kunnen werken met een ‘schouw’ waarin betrokkenen elkaar ontmoeten op een plaats waar het onderzoek betrekking op heeft.

> Onderzoekers worden afgerekend op publicaties in wetenschappelijke tijdschriften. Het is belangrijk dat

onderzoekscholen ook werk voor de Wetenschapswinkel gaan waarderen.

> Het succes van een project wordt vaak bepaald door de aandacht die het krijgt van politici en beleidsmakers. De Wetenschapswinkel zou communicatieplannen kunnen opstellen om de kans op aandacht te vergroten.

Grasduinen in onderzoek

Meer omzet voor Wereldwinkel

Hoe krijgen we meer klanten en meer omzet? Dat wilde de Wereldwinkel in Ede weten. De oplossing bleek onder meer te liggen in het anders presenteren van de winkelwaar.

Toen de Wereldwinkel Ede een paar jaar geleden slechter begon te lopen, en in 2005 zelfs verlies draaide, vroeg het bestuur zich af waar dat aan lag: de locatie, de producten, de presentatie, of de medewerkers? Uiteindelijk werd de Wetenschapswinkel ingeschakeld voor advies. In de analyse die de Wageningse onderzoekers maakten van de Wereldwinkel Ede, kwam de winkel er best goed uit. De locatie was niet direct een probleem. Winkelend publiek gaf aan te weten waar de winkel zat, en klanten waren positief over hoe de winkel eruit zag. Een sterk punt was volgens de onderzoekers dat de organisatie bestond uit groepen met eigen taken, voor inkoop en inrichting bijvoorbeeld. De financiële situatie van de Edese winkel week ook weinig af van andere Wereldwinkels.

Wel zagen de onderzoekers mogelijkheden voor verbetering. Klanten zouden bijvoorbeeld producten makkelijker even moeten kunnen pakken, prijsjes konden zichtbaarder, en meer variatie in het assortiment en meer aansluiting op trends

zouden meer inkomsten op kunnen leveren. Met nieuwsbrieven, wegwijzers en stands op markten bijvoorbeeld kon de winkel zichtbaarder worden. Een sterker winkelconcept zou ook tot meer omzet kunnen leiden.

Echt grote veranderingen zijn er niet geweest na het onderzoek, aldus oud-bestuurslid Ineke Scholte. Het onderzoek heeft de vrijwilligers die actief zijn voor de Wereldwinkel vooral een zetje gegeven om met elkaar over de winkel te praten en op bepaalde dingen te gaan letten, laat een evaluatie zien, drie jaar later. Bovendien haakte het onderzoek aan bij veranderingen bij de landelijke vereniging van Wereldwinkels – nu Fair Support – in organisatie, aanpak en begeleiding. Verschillende vrijwilligers hebben een cursus gevolgd, en de inrichtingsgroep bijvoorbeeld heeft zich goed laten coachen. De winkel is opgekrabbeld: de omzet en de winst zijn de afgelopen jaren gestegen.

foto Guy Ackermans

Is een machine vriendelijker voor kippen dan mensenhanden?

Het vangen van kippen kan beter. Met kippenvangmachines bijvoorbeeld. Maar dat kost een paar cent per kip, een paar cent teveel voor de meeste pluimveehouders.

Kippen die naar de slachterij moeten, worden meestal 's nachts gevangen bij gedempt blauw licht. Nachtelijke vangploegen zorgen ervoor dat de slachterijen overdag een constante aanvoer krijgen van kippen zodat de dure machines niet stilstaan.

Een vanger pakt de kippen en tilt ze ondersteboven op aan hun poten. Als de handen vol zijn, stopt hij ze in een krat. Dat gaat niet al te zachtzinnig. Soms breken er poten en vleugels, en een deel van de dieren houdt kneuzingen over aan de behandeling.

Het kan beter. Bij het vangen volgens de Zweedse methode mag een vanger maximaal twee kippen per hand pakken en worden de dieren rechtop gehouden. Het kippenleed is kleiner, maar de methode is duurder, want dit kost meer tijd. Omdat kippenhouders die extra kosten niet krijgen vergoed, zijn ze niet geneigd tot vangen op z'n Zweeds.

Een ander alternatief is de kippenvangmachine. Verschillende onderzoeken lijken aan te tonen dat die methode diervriendelijker is. De organisatie Wakker Dier, die zich inzet voor het welzijn van dieren in de bio-industrie, wilde in 2008 weten of dat ook echt zo was.

In opdracht van de Wetenschapswinkel zette Karen Eilers van de leerstoelgroep Dierlijke pro-

foto Theo Tangelder

ductiesystemen daarom de literatuur over de kippenvangmachine op een rij. Haar conclusie: een machine kan het inderdaad vriendelijker, al zijn er voorwaarden. Het apparaat mag bijvoorbeeld niet te snel door de stal rijden.

Eilers verklaarde ook waarom de machine nog nauwelijks gebruikt wordt in Nederland.

Het vangen volgens de traditionele methode kost 4,6 cent per kip, met machine ongeveer 6,6 cent en volgens de Zweede methode 13,6 cent. Kleine bedragen, maar niet vanuit het perspectief van de pluimveehouder die met kleine marges zijn bedrijf probeert overeind te houden.

Opdrachtgever Wakker Dier was tevreden met de studie, zegt woordvoerder Sjoerd van der Wouw. Die leidde onder andere tot Kamervragen.

LNV-minister Gerda Verburg liet in een reactie op die vragen weten dat ze verwacht dat nieuwe regelgeving het welzijn van vleeskuikens al zal verbeteren, en dat ze hoopte dat Wakker Dier met het rapport in de hand 'de dialoog aangaat met de sector'.

Wakker Dier gebruikte de informatie uit het onderzoek om aandacht te vragen voor het kippenleed.

Verkeersoverlast in dorpskern

Pas als iedereen het eens is over het probleem, kun je tot een oplossing komen. Dat werd ook duidelijk in onderzoek van de Wetenschapswinkel in het Brabantse Erp.

Een groep verontruste burgers, verenigd in de stichting Erp Alert!, kwam eind 2005 naar de Wetenschapswinkel omdat ze de aanleg van een noordelijke rondweg rond het dorp wilde voorkomen. Die zou de verkeersoverlast in de dorpskern niet oplossen en het landschap aantasten. 'Maar je kunt auto's niet wegpesten als er geen alternatief is', zegt Rinus Jaarsma, die bij het onderzoek betrokken was.

Om tot een oplossing te komen werd daarom eerst in kaart gebracht wat het probleem nou eigenlijk was. Hiervoor werd gekeken naar waar volgens de provincie, gemeente en groepen bewoners de oplossing van het verkeersprobleem aan moest voldoen. Dit waren veiligheid, minder overlast, bereikbaarheid en instandhouding van natuur en landschap. Jaarsma: 'Je moet namelijk ook de goede schaal voor het probleem kiezen. Hier moest de regio ruimer worden getrokken dan waar de actiegroep naar keek. Ook de gemeente had niet buiten de gemeentegrenzen gekeken. Ze voelde druk van bewoners om snel met een oplos-

sing te komen, en dan ben je liever niet van andere partijen afhankelijk.'

Ook waren er eigenlijk twee problemen, en dus moesten er ook twee oplossingen komen. Ten eerste kon de dorpskern alleen verkeerssluw worden als verkeer dat niet in het dorp hoeft te zijn, verleid kon worden om voor wegen buiten het dorp te kiezen, over 'de ruit' – net als water kiest verkeer de snelste weg. Ten tweede moest vrachtverkeer van het eigen industrieterrein het dorp anders in en uit kunnen.

Werden de onderzoekers bij de presentatie in het najaar van 2007 bij wijze van spreken nog met de riek het tot op het bot verdeelde dorp uitgejaagd, inmiddels lijkt de zaak zich via een omweg toch te ontwikkelen naar de oplossingen die de Wageningse onderzoekers aandroegen. De gemeenteraad heeft gekozen voor de voorgestelde zuidelijke ontsluiting, de provincie is begonnen met aanpassingen aan de regionale wegen en Rijkswaterstaat laat de noodzakelijke studies uitvoeren voor aanpassingen aan de bovenregionale wegen van 'de ruit'. 'Het is wel nog allemaal papier', verzucht een bestuurslid van Erp Alert!. De vrachtwagens rijden nog steeds door het dorp. 'Maar dit soort dingen hebben nu eenmaal tijd nodig.'

Onderzoeker

Mag je een dromedaris melken?

foto Guy Ackermans

Karen Eilers, onderzoeker Dierlijke productiesystemen

Karen Eilers was als onderzoeker bij de leerstoelgroep Dierlijke productiesystemen betrokken bij de vraag waarmee Nederlands eerste 'dromedarisboer' naar de Wetenschapswinkel stapte: of je dromedarissen in Nederland mag houden als productiedier. Aan dromedarismelk worden namelijk veel gezonde eigenschappen toegeschreven. 'Zo'n duidelijke vraag vanuit de maatschappij is heel leuk. Die praktische toepasbaarheid stimuleert mij als onderzoeker', vertelt Eilers.

De eigenaar was alleen uiteindelijk niet zo blij met de resultaten. De onderzoekers plaatsten namelijk kanttekening bij het houden van dromedarissen als melkdier. Zo laat een dromedaris haar melk alleen schieten na een massage door het sabbelende jong. Dit is te vervangen door oxytocineinjecties, maar dat is minder prettig voor het dier, net als de scheiding van moeder en jong tijdens het melken. De welzijns- en gezondheidsproblemen die in het rapport werden beschreven waren voor Wakker Dier zelfs aanleiding tot protest.

Eilers greep de vraag ook aan om te kijken naar

de criteria waarop wordt beoordeeld of een dier kan worden toegelaten als productiedier. Die bleken ook mankementen te vertonen.

Beleidsmakers stelden daarom het besluit over toelating van dromedarissen op de Nederlandse positieflijst met productiedieren met enkele jaren uit. LNV greep het rapport verder aan om een Europese positieflijst wel van duidelijke procedures en criteria te voorzien.

De dromedarismelker Frank Smits mag met een ontheffing ondertussen gewoon doorboeren. Hij importeerde onlangs zelfs twintig nieuwe dieren.

Op het kruispunt van mens en onderzoek

Ans Hobbelink/
hoofd van de Wetenschapswinkel
1989-1998

foto Guy Ackermans

Met argusogen keek de universiteit in de beginjaren naar de Wetenschapswinkel. Heftig links en radicaal zou die zijn. De Wetenschapswinkel kwam tenslotte mede voort uit het Instituut voor Maatschappijgericht Onderzoek voor de landbouw, waarin mensen van de kritische studentenclub de Boerengroep actief waren. 'Terwijl we er juist waren om mensen met minder kansen en draagkracht de weg te laten vinden naar wetenschap, advies en onderzoek.'

Het waren de jaren van vredesdemonstraties, jeugdwerkeloosheid en de kraakbeweging, het begin van de jaren tachtig. Hobbelink combineerde in die tijd werk met de studie culturele antropologie. Ze werkte kort als onderzoeker bij de leerstoelgroep Communicatie- en innovatiestudies voor ze in 1985 als tweede professionele kracht bij de Wetenschapswinkel kwam werken, naast Albert Olde Daalhuis die de Wetenschapswinkel praktisch had vormgegeven, nu werkzaam bij het facilitair bedrijf van Wageningen UR. Ze kreeg verder gezelschap van oud-Kamerlid voor de PvdA Staf Depla, die begon aan zijn vervangende militaire dienstplicht.

Doelgroep

Hobbelinks werkveld was vrouwen in de landbouw en landbouwindustrie. 'Het was er prettig werken, dat had Olde Daalhuis goed gedaan', vertelt ze. 'Wat me alleen niet lekker zat, was dat klanten alleen als ze tot de doel-

groep behoorden bij de Wetenschapswinkel terecht konden. Naar een vraag van een groep boeren over mest gingen we wel kijken, maar een organisatie uit de stad met zo'n vraag viel buiten de boot. En het was 'links zoekt links'. Naar een vraag van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen wilde eigenlijk niemand kijken omdat dit gezien werd als een tuttige organisatie. Mij ging het om de expertise van de universiteit', zegt ze, en tikt met haar wijsvinger op tafel. 'Daar moesten vraagstukken uit de maatschappij belanden. Je krijgt als universiteit anders ook maar een deel van een vraagstuk te pakken. We waren er voor alle maatschappelijke groeperingen die zelf geen onderzoek konden betalen en geen toegang hadden tot onderzoeksresultaten. Langzaam heb ik daarom dit bemiddelingsconcept vanuit doelgroepen omgebogen naar probleemgebieden.' Uitgangspunt was wel dat je, als je iets zelf kan dragen, je het ook zelf moet doen. 'Soms weet een organisatie niet wat ze in zich heeft, wat ze zelf kan. Dat kon je soms in een paar gesprekken laten zien. Daarnaast zochten we altijd medestanders. Het effect van een vraag van een kleine club is groter als grotere organisa-

ties die ook ondersteunen.'

Levendige boel

In 1989 volgde Hobbelink Olde Daalhuis op als hoofd. Korte tijd later werd de Werkgroep arbeid, milieu en gezondheid bij de Wetenschapswinkel ondergebracht; ze hadden vergelijkbare activiteiten. 'Het was een levendige boel van enkele beroepskrachten en de vele vrijwilligers die hielpen met bemiddeling van onderzoek en andere voorkomende klussen. Veel mensen die afstudeerden gingen eerst nog een jaartje bij ons wat doen voor onze opdrachtgevers en voor begeleidingscommissies. Wat ze leerden kwam hen vaak later in hun carrière van pas.' Er werd veel gelachen tijdens het werk. Belangrijk, vindt ze. 'Dat bevordert de creativiteit en de saamhorigheid.' De onderzoeken leverden zowel klanten als onderzoekers wat op. 'Dat de klant in de begeleidingscommissie zat, naast de onderzoekers en een wetenschappelijk begeleider, was ook een emancipatieproces voor de klant. Die was erbij als de accenten werden bepaald, als bijstelling nodig was, en wist voor het rapport uitkwam wat erin stond. En van onderzoekers

‘De Wetenschapswinkel vormde het deurtje in de ivoren toren van de universiteit’

foto Guy Ackermans

hoorde ik nogal eens: goh, zo heb ik er nooit tegenaan gekeken. De veelal interdisciplinaire onderzoeken brachten echt nieuwe thema's van betrokken burgers de universiteit in.' Een belangrijk punt volgens Hobbelink, in een tijd waarin mensen nog opkeken tegen de universiteit. 'De Wetenschapswinkel vormde het deurtje in de ivoren toren van de universiteit. We hebben onderzoekers naar allerlei locaties gebracht, de regio in, en mensen naar ons toegehaald.'

Door het linkse imago was het in de beginjaren niet altijd makkelijk onderzoekers te vinden voor Wetenschapswinkelonderzoek. 'Bij velen speelden nog de heftige studentenacties en bezetting van het bestuursgebouw door het hoofd, een paar jaar daarvoor', vertelt Hobbelink. Door te netwerken binnen en buiten de universiteit probeerde ze zoveel mogelijk mensen te leren kennen. 'Toen zich een paar vrouwen meldden die zich afvroegen hoe ze een plek konden verwerven in een ruilverkavelingscommissie, wist ik wie ik kon bellen.' Hobbelink verhuisde in 1990 ook graag met de Wetenschapswinkel van de Eekmolenweg – waar ook de redactie van de universiteitskrant zat – naar het nieuwe Bestuurscentrum op de Costerweg. 'De Wetenschapswinkel opereerde nog in de achterhoede, maar de problematiek verdiende het dat je via de voordeur bij vakgroepen kon binnenkomen. Wat ook hielp was dat we konden laten zien dat we goede dingen deden. En aantal wetenschappers promoveer-

de op onderwerpen waarmee zij bij de Wetenschapswinkel hadden kennisgemaakt.' Ze zorgde verder voor het werven van externe fondsen voor onderzoeksprojecten. Die projecten werden namelijk steeds omvangrijker en duurder. Contractonderzoekers kregen salaris en studenten studiepunten en wetenschappelijke begeleiding. 'Het mes sneed bovendien aan twee kanten: voor de Rabobank bijvoorbeeld werden wij een interessante partij in het maatschappelijk verantwoord ondernemen.'

Universiteit

Al met al is de Wetenschapswinkel in de loop der jaren erkend als een volwaardige afdeling. Toch hebben de universiteitsbestuurders zich destijds niet voldoende gerealiseerd wat ze in huis hadden, vindt Hobbelink. 'Zo werd er eens een studiedag georganiseerd over natuur en milieu, waar het college van bestuur potentiële klanten voor had uitgenodigd. Maar ze waren dat al. Ik was niet in de organisatie betrokken, maar kwam allemaal bekenden tegen; wij zaten met veel partijen al aan tafel.' Ze had er graag een presentatie gehouden over de Wetenschapswinkel. 'Maar dat soort kansen lieten ze liggen. Terwijl je zou denken dat je als universiteit ook wil laten zien wat je te bieden hebt.'

Nog altijd vindt Hobbelink het belangrijk dat maatschappelijke organisaties toegang hebben tot onderzoek. De kans bestaat namelijk dat de universiteit een kennisinstelling op zich

wordt, naar binnen gericht. 'De invloed van gewone mensen is niet altijd traceerbaar. Via de Wetenschapswinkel weet je dat die invloed er wel is.' Dat de universiteit onderzoeken van de Wetenschapswinkel grotendeels bekostigt, vloeit daar dan logischerwijs uit voort. Maatschappelijke organisaties mogen dan veranderd zijn, maar de vragen soms niet, signaleert Hobbelink. 'Dat is reden tot ongerustheid, dat moet je aanpakken. De Wetenschapswinkel is een kruispunt tussen mensen en onderzoek. Je kunt ontwikkelingen zien, en zien waar deze stagneren. Door de natuurbescherming zijn er in de stad nu bijvoorbeeld steeds meer eksters en kraaien. Stedelingen zitten met vragen over hoe die te beheren, daar ontbreekt kennis. Dan moet je durven, en je je als universiteit daarover buigen. De universiteit heeft tot taak om die kennis in de wereld te helpen waar de wereld baat bij heeft.' Daarnaast helpt Wetenschapswinkelonderzoek onderwerpen boven water te halen. 'We kregen vragen over grond die verdroogde, over minder watergebruik, over een composttoilet. Voor een project over waterbesparing heeft toen een leerstoelgroep een succesvolle gooi gedaan naar EU-geld omdat we konden aantonen dat er een maatschappelijke vraag achter zat.'

Ans Hobbelink heeft tegenwoordig adviesbureau Moos: www.moosadvies.nl

Waar bij verschillende universiteiten in de loop der jaren de Wetenschapswinkel is gesneuveld, staat die in Wageningen nog altijd stevig overeind. En dat blijft de komende jaren zo, verwacht Gerard Straver, coördinator van de Wageningse Wetenschapswinkel. 'De overheid zoekt wegen om samen te werken met maatschappelijke organisaties, wij kunnen die organisaties met onderzoek goed terzijde staan.'

U

it een mapje pakt Straver een krantenbericht van februari 2010 over aardappelboeren die maar weinig vangen voor de aardappels die naar patatbakkers gaan.

Een Kamercommissie hield in februari 2010 namelijk openbare gesprekken over de prijsvorming van agrarische producten, over wat

een teler voor zijn aardappels krijgt en wat ze in de winkel kosten. 'Daar hebben wij in 2006 al onderzoek naar gedaan, op verzoek van de Werkgroep Landbouw en Inkomen. Die maakt zich druk over de positie van boeren in Nederland, over waarom boeren zo weinig voor hun producten krijgen.' Het is niet voor het eerst dat er tussen de verzoeken voor onderzoek die de Wetenschapswinkel krijgt onderwerpen zitten die nieuwe zaken boven water halen, onderwerpen die nog op de agenda

moeten komen. Straver: 'Dat komt omdat we geen onderzoek doen naar een bepaald onderwerp, maar met een bepaalde partij.' Straver werkt sinds 2001 voor de Wetenschapswinkel. Daarvoor werkte hij als afgestudeerd tropisch landbouwkundige jaren in het buitenland. Toen Straver begon, was de Wetenschapswinkel nog een afdeling met verschillende medewerkers. Tegenwoordig is hij de enige vaste medewerker – met secretariële ondersteuning – en is hij vooral een schakel

Kraamkamer van nieuwe ideeën en onderzoek

Gerard Straver/
coördinator van
de Wetenschapswinkel

foto Guy Ackermans

foto Guy Ackermans

‘Een project van de Wetenschapswinkel heeft vaak een aanjaagfunctie in een groter proces’

tussen maatschappelijke organisaties en onderzoekers. Het is het gevolg van een reorganisatie op het bestuurscentrum, waarin zoveel mogelijk taken gedecentraliseerd werden. Opheffing van de Wetenschapswinkel hing in de lucht. Uiteindelijk is in de discussie over de toekomst wel de formule van de Wetenschapswinkel erkend, zegt Straver. ‘Voor Wageningen UR functioneert de Wetenschapswinkel als centraal loket waar maatschappelijke organisaties terecht kunnen met een onderzoeksvraag, om te voorkomen dat ze verdwalen. We doen zo aan maatschappelijke dienstverlening. En dat is natuurlijk weer goed voor de zichtbaarheid van Wageningen UR. Bovendien: Wageningen UR wil meer onderzoek binnen gaan halen uit de regio. Als Wetenschapswinkel werken we al in allerlei provincies, kennen we al veel maatschappelijke organisaties. Als we voor hen onderzoek doen levert dat niet direct geld op, maar wel een maatschappelijk netwerk. Onze projecten krijgen aandacht in de regionale media, komen onder de aandacht bij andere betrokken partijen. Dat leidt soms tot nieuwe, betaalde onderzoeksopdrachten. Wat wij doen is dus goed voor het hele onderzoek.’ Daarnaast hebben studenten ook interessante onderzoeksopdrachten nodig of bijvoorbeeld cases voor het Academic Consultancy Training, een vak waarin ze onderzoeksprojecten leren opzetten en uitvoeren. Van alle vragen die Straver krijgt, leidt slechts een deel tot een onderzoeksproject voor de Wetenschapswinkel. ‘Organisaties met geld

stuur ik sowieso direct door naar onderzoekers’, vertelt Straver. ‘Bovendien moeten we kritisch blijven op wat we oppakken en hoe. Ons budget is beperkt, en we moeten wel kwaliteit blijven leveren.’ Omdat de Wetenschapswinkel onderdeel is van Wageningen UR, kan Straver gebruik maken van expertise bij zowel de universiteit als de DLO-instituten. ‘In 2004 is daar hogeschool Van Hall Larenstein bijgekomen. Dat heeft ons weer nieuwe mogelijkheden opgeleverd.’

Vrijwilligersorganisaties

Veel onderzoeken worden gedaan met organisaties die grotendeels op vrijwilligers draaien. ‘Die stoppen ook veel in onderzoek: ze leveren informatie, zitten in de begeleidingscommissie en organiseren een discussiebijeenkomst waar de resultaten worden gepresenteerd. Daar maken we ook afspraken over. We proberen hun potentie altijd zo goed mogelijk te benutten. Ik probeer te werken met gesloten beurzen. We werken ten slotte vaak met vrijwilligersorganisaties zonder geld. Een enkele keer kunnen ze fondsen werven voor het onderzoek, of hebben ze voor een onderzoek toegang tot legaten. Dan dragen ze bij naar draagkracht. Een onderzoeker kost gauw duizend euro per dag; je kunt de kas van zo’n organisatie niet plunderen. Dan kunnen ze de onderzoeksaanbevelingen niet meer toepassen.’ In het proces ontstaan regelmatig nieuwe plannen, vertelt Straver. ‘We hebben veel ervaring in transdisciplinair onderzoek, waarbij onder-

zoekers en maatschappelijke organisaties een onderzoeksproject gezamenlijk vormgeven. In een begeleidingscommissie raken mensen met verschillende achtergronden met elkaar in gesprek. We zijn daardoor regelmatig een kraamkamer van nieuwe ideeën en werkwijzen.’

Een project van de Wetenschapswinkel heeft vaak een aanjaagfunctie in een groter proces. ‘We vragen organisaties bij een intakegesprek ook hoe ze de onderzoeksresultaten willen gebruiken. Een probleem staat meestal niet op zichzelf. Zoals de Edese volkstuinvereniging die grond moest afstaan. Dus betrek je ook iemand van de koepelorganisatie en van de gemeente bij het onderzoek, zodat het gesprek veel eerder op gang komt.’

De komende jaren denkt Straver vooral veel te kunnen betekenen voor de burgerparticipatie. ‘In deze tijd van samenwerking tussen burgers en overheid hebben we het tij mee. Het goed onderbouwen van plannen is voor maatschappelijke organisaties heel belangrijk. Ook spreekt het onderzoekers nog steeds aan om onderzoek te doen voor het maatschappelijk middenveld, al levert het niet direct wetenschappelijke publicaties op maar vooral aandacht in vakbladen en in de media.’

Straver verwacht geen grote bezuinigingen op zijn budget. ‘Er zijn zoveel studenten die meedoen, het betekent zoveel voor onderzoekers. Medewerkers kunnen er vaak hun hart in laten zien. En je wilt als kennisinstelling toch ook maatschappelijk verantwoord ondernemen.’

Student

Speeddaten voor oude en nieuwe Rotterdamers

foto Guy Ackermans

Mieke Muijres, masterstudent
Internationale ontwikkelingsstudies

'Ik doe onderzoek voor de organisatie Welkom in Rotterdam, opgericht door de gemeente en een woningcorporatie. Ze brengen al vijf jaar oude en nieuwe Rotterdamers met elkaar in contact via speeddates. De oude Rotterdamers zijn vrijwilligers en de nieuwe Rotterdamers worden voornamelijk geworven via inburgeringinstanties. Na het speeddaten geven deelnemers aan met wie ze nog wel eens op stap willen, en daarna doen ze

dat ook drie keer.

Hoewel Welkom in Rotterdam positieve effecten constateert in haar werk, is dit nog niet wetenschappelijk onderbouwd. Dat is niet verwonderlijk, want de effecten zijn ook niet eenvoudig te meten. Ik onderzoek onder meer de effecten in termen van beeldvorming, vertrouwen, sociale afstand, sociaal kapitaal en sociale cohesie. Ik observeer de ontmoetingen en doe interviews. Wat je leert bij ontwikkelingsstudies is ook heel goed toepasbaar in Nederland.

Voordat mijn afstudeerbegeleider mij vroeg voor

dit onderzoek, had ik eerlijk gezegd nog nooit van de Wetenschapswinkel gehoord. Eén van de dingen die me aantrok is dat er een echte opdrachtgever is; je schrijft dus ook iets dat iemand wil gaan gebruiken. Dat lijkt me goed voor je cv. De begeleidingscommissie met onderzoekers en opdrachtgevers maakt het ook een goede voorbereiding op werk. Je moet je keuzes uitleggen en vragen kunnen beantwoorden. Tegelijkertijd moet je voorkomen dat je een speelbal wordt.'

Een project in zeven lessen

Derk Jan Stobbelaar (hogeschool Van Hall Larenstein) en Hugo Hoofwijk (oud-medewerker Wageningen Universiteit, nu De Groene Link), over hun ervaringen met Wetenschapswinkelprojecten: over werken met, voor en door mensen.

In projecten voor de Wetenschapswinkel zetten we wetenschap in voor het oplossen van problemen die 'echte mensen' hebben. Mensen die zitten te springen om de resultaten. Daarbij zien we geregeld dat die resultaten veranderingen in gang zetten, bij de klantorganisatie en bij de andere belanghebbenden.

Tegelijkertijd leer je als onderzoeker iedere keer weer een andere situatie kennen, die ook voor je eigen vakgebied interessant is. Ons vakgebied, gebiedsontwikkeling, landschapskwaliteit en de beleving daarvan, kwam steeds op zijn eigen wijze terug in onder andere de projecten over tuinparken in Utrecht, verkeer rond Erp (p.12) en groeven in Limburg. Uit deze projecten zijn enkele lessen te trekken.

Even de weg kwijt tijdens een fietsexcursie in het gebied. Links Dorith.

Dorith en Huub bij de zandgroeve Bruls in Schinnen.

Les 1

Vertaal de vraag naar een hoger schaalniveau

De vraag van de klant is vaak een nimby-vraag: not in my backyard. Zo'n vraag is op zich legitiem, maar te beperkt om tot een oplossing te komen. De echte oplossing ligt namelijk vaak op een hoger geografisch schaalniveau of hoger abstractieniveau, daar waar belangen niet tegenstrijdig zijn. Dus niet kijken naar het tuinenpark op zich, maar naar de rol van het park in zijn omgeving. Niet naar het verkeer in de kern van Erp, maar zoeken naar hoe je het verkeer kunt afwikkelen over de wegen rondom het dorp. Niet alleen de groeven in Schinnen en Spaubeek willen inrichten, maar ook de rol van de groeven voor het oplossen van de regionale problematiek in kaart brengen. Het beschouwen op het hogere schaalniveau legt een eerste kiem voor de oplossing van het probleem.

Les 2

Ken de arena

Het is belangrijk goed inzicht te hebben in de arena: wie zijn de belanghebbenden en wat zijn hun wensen. Intensieve consultatie van alle belanghebbenden leidt ertoe dat je als onderzoeker een overzicht krijgt van de wensen, oplossingen en de criteria voor oplossingen die er leven. Bovendien zorgt het ervoor dat je als onderzoekers serieus genomen wordt, en dat alle betrokkenen zich gehoord en erkend voelen. Daardoor groeit het draagvlak voor het eindproduct.

Les 3

Zorg voor een discussieplatform

Vaak is het verstandig een discussieplatform te creëren, waarop de belanghebbenden zich uitspreken over hun wensen en belangen. Zonder dit platform is de doorwerking van de studie zeer gering, want juist als de verschillende belanghebbenden kunnen praten over mogelijke oplossingen, kunnen nieuwe coalities ontstaan die een oplossing dichterbij kunnen

brengen. De eerste twee lessen zijn essentieel om zover te komen, omdat die de munitie leveren voor het debat, en omdat ze de organisatie die klant is – vaak voor het eerst – de mogelijkheid geven in het proces mee te sturen.

Daarvoor was het vaak de ander die het proces bepaalde, zoals de provincie of de gemeente. Maar nu heeft de klantorganisatie zelf een plan waarmee ze de boer op kan. Voor het discussieplatform is dus vaak empowerment van de klantorganisatie nodig.

Les 4

Creëer de kennis samen

Wetenschapswinkelprojecten zijn vraaggestuurd. Is de vraag eenmaal helder, dan is het ook duidelijk welke wetenschappelijke disciplines moeten worden ingezet om tot een oplossing te komen. Tegelijkertijd zijn onze Wetenschapswinkelprojecten transdisciplinair. De wetenschapper en de klantorganisatie brengen allebei hun specifieke kennis en kunde in. Deze co-creatie van kennis is vooral belangrijk als je toewerkt naar oplossingsrichtingen, het maken van keuzes en het ontwikkelen van actieplannen. Het resultaat van co-creatie is nieuwe kennis waarvan de verschillende betrokken partijen mede-eigenaar zijn.

Les 5

Maak projecten zichtbaar

In veel Wetenschapswinkelprojecten is het streven om met wetenschappelijke kennis een proces in de streek op gang te brengen. Publiciteit is daarbij cruciaal. Hoe zichtbaarder het project, hoe meer het gaat leven in de streek of stad. Dat begint al voordat het onderzoek echt van start gaat. Tijdens het onderzoek in Erp hing de eerste journalist al aan de telefoon voordat we begonnen waren. Dat kwam door de gespannen situatie ter plekke: de ene helft van het dorp wilde een rondweg, de andere helft pertinent niet. Het gaf ons de gelegenheid uit te leggen dat het onderzoek objectief zou zijn en dat we, om dat te waarborgen, een contract opgesteld hadden met de opdrachtgever. Hierin stond de onderzoeksvraag en de clausule dat de onderzoekers het rapport altijd openbaar zouden maken, ongeacht de uitkomst van het onderzoek. Zo konden we dus al voordat het onderzoek begonnen

Klanten doen mee

> De klantorganisatie kan vaak veel achtergrondinformatie aanleveren. Ze zijn zelf lokaal expert of weten waar je moet zijn. Dit versnelt de eerste inventarisaties. Ook voor een overzicht van de belangrijkste partijen en hun standpunten kan de klant vaak makkelijk namen noemen, contacten leggen en navraag doen.

> De klantorganisatie kan deelonderzoeken uitvoeren. Vaak is de klant een groep mensen die samen meer voor elkaar kan krijgen dan de onderzoekers. Zo heeft in de casus Erp de klantorganisatie een enquête gehouden over de beleving van het landschap rondom Erp. De onderzoekers zorgden voor de wetenschappelijke soliditeit door de vragen te maken en door regels op te stellen over hoe, waar en bij wie de vragen gesteld moesten worden.

> Het creëren van een discussieplatform is bij uitstek een taak voor de klant, door bewonersavonden te organiseren en zelf de discussie aan te gaan. Vaak een belangrijke stap, omdat ze hiervoor de eerder betrokken stellingen moeten verlaten. Het vraagt soms wel wat ruggensteun van de projectleider.

Studenten werken mee

Een van de projecten waar Derk Jan Stobbelaar en Hugo Hoofwijk de afgelopen jaren aan werkten was een onderzoek naar de mogelijkheden voor de voormalige zandgroeven Bruls in Schinnen en Houben in Spaubeek, beide in Zuid-Limburg. Hierbij waren ook zeventien studenten betrokken van Wageningen Universiteit en hogeschool Van Hall Larenstein (beide onderdeel van Wageningen UR). De Milieugroep Regionaal Stort Westelijke Mijnstreek, die zich inzet voor het behoud van het Centraal Plateau als een oase van groen en rust tussen de Limburgse stadsregio's Parkstad en Westelijke Mijnstreek, vroeg zich af of planvorming niet beter en sneller kon.

Alternatieven

In het project werd een overzicht gemaakt van de regionale behoeften en werden mogelijkheden en

alternatieven in kaart gebracht. Studenten onderzochten hiervoor de ecologische waarden van de groeven en maakten ontwerpen van de groeven en het tussengebied.

Twee studenten VHL-studenten Dorith van Gestel en Akke Bink, maakten als afstudeeropdracht masterplannen die als bouwsteen voor het rapport gebruikt zijn. 'Ik vond deze opdracht vooral een uitdaging vanwege de flinke hoogteverschillen', vertelt Van Gestel. 'Veel schoolopdrachten zijn toch min of meer in het platte vlak.' Net als Bink vond Van Gestel het wel even zoeken hoe ver ze kon gaan met ideeën. 'Je denkt toch dat opdrachtgevers ideeën anders beoordelen dan docenten, en dat bewoners misschien realistische plannen willen, minder wilde ideeën', zegt Van Gestel. 'Maar mijn fietsbrug over de groeve bij Schinnen bijvoorbeeld viel goed,

al overleeft het een kosten-batenanalyse waarschijnlijk niet.' Dat ze werkte met echte opdrachtgevers, met wensen en gezichten, gaf haar afstudeervak meerwaarde, zegt Van Gestel. 'De milieugroep heeft ons rondgeleid in de groeven en het gebied, en we zijn als referentie samen naar de groeve van Opgrimbe geweest. Ze waren ook bij alle presentaties. Bij andere opdrachten blijven opdrachtgever en eindgebruikers vaak buiten beeld, terwijl dit wel een belangrijk aspect is van je werk, later. Maar het was wel topsport, dat afstudeerjaar.'

Schetsrollen

Ook haar collega-student Akke Bink trok het onbekende landschap. Het tekenen met het reliëf kostte veel schetsrollen, maar de groeven zelf leverden inspiratie. 'Het geluid was er anders, en het klimaat. Een soort luwte, exotisch

bijna. Als de Grand Canyon, met rare vormen in het zand en ruigteplanten. Een eigen wereld.' Bink bekeek onder meer de mogelijkheden voor het vasthouden van water, en ontdekte zo dat ze waterproblemen interessant vond, en de inpassing daarvan in het landschap. 'Het was heel leuk om te doen. We hebben er ook hele weekenden aan vastgekoppeld in een jeugdherberg in hartje Maastricht', zegt Bink, terugkijkend.

Bink werkt nu bij bureau H+N+S Landschapsarchitecten, Van Gestel is beleidsadviseur Openbare ruimte bij de gemeente Breda.

'Het was leuk om opdrachtgever en eindgebruikers in beeld te hebben'

was de verschillende partijen inlichten over onze bedoelingen, onszelf een onafhankelijke positie geven ten opzichte van de klantorganisatie en gemakkelijker binnenkomen bij de andere partijen. Een communicatieplan is voor elk project belangrijk, al moet daar ook weer niet te strikt mee omgegaan worden. Af en toe dienen zich ook spontane mogelijkheden voor publiciteit aan.

Les 6

Laat partijen over de heg kijken

Vaak is de klant een organisatie die in het geweer komt tegen gevestigde processen, die probeert vanuit haar overtuiging dat het anders moet de besluitvorming te beïnvloeden. Daarmee zit de klant soms ook vast in haar eigen denkraam. Het proces van co-creatie verbreedt de kijk op de wereld van de klantorganisatie.

De gevestigde partijen zijn op hun beurt ook overtuigd van hun gelijk, en nemen de klantorganisatie vaak niet bijzonder serieus. Maar louter al het feit dat er hogeschool of universitair onderzoek wordt gedaan op aanvraag van de klantorganisatie, zorgt ervoor dat diezelfde klantorganisatie meer voor vol wordt aangezien. Wanneer de gevestigde partijen ook meegenomen worden in de co-creatie van kennis, dan geldt ook hier dat de eigen denkwereld vaak overstegen kan worden. Op het moment dat alle actoren over hun eigen heg heen kunnen gaan kijken, ligt er een goed fundament voor de maatschappelijke doorwerking van het project.

Ook op een ander vlak kan het nuttig zijn om over de heg te kijken. Doordat het probleem naar een hoger schaalniveau is getild (les 1), kan inspiratie voor het proces en de inhoud worden gehaald uit andere casussen. En vanwege het hogere schaalniveau kan ons project op haar beurt ook een inspiratiebron zijn voor andere projecten. Zo is het rapport over tuinparken in Utrecht ook gebruikt in andere steden waar tuinparken in gevaar waren.

Les 7

Vergeet de wetenschappelijke doorwerking niet

Het onderzoek moet altijd voldoen aan de geldende wetenschappelijke normen. Anders kan ook nooit echt sprake zijn van maatschappelijke doorwerking. Deze kwaliteitseis staat niet op gespannen voet met co-creatie van kennis. Nieuwe praktijkkennis ontwikkel je namelijk in de interactie met betrokkenen en collega's, door bestaande en nieuwe theoretische kennis te koppelen aan praktijken of werkzame inzichten, en die te vertalen naar minitheorieën en concepten. Verder is de ontwikkelde kennis vaak goed te gebruiken in het onderwijs.

Aan de vlaai op het terras van de Biesenhof, een gerenoveerde Limburgse carréhoeve. Tweede van links Akke, tweede van rechts Dorith.

Pionieren 1/

Toen Jan Hassink in 1995 zijn doktersbul in ontvangst nam in de Wageningse Aula, knaagde het een beetje van binnen. 'Ik wilde eigenlijk wat anders, meer met mensen'. Vijftien jaar later werkt hij nog steeds voor Wageningen UR, als 'Meneer Zorglandbouw', mede dankzij de Wetenschapswinkel.

De vliegende start van Jan,
'Meneer Zorglandbouw' Hassink

foto Guy Ackermans

‘Er is veel belangstelling voor de resultaten’

Ik ben gepromoveerd op een onderzoek naar organische stof en stikstofmineralisatie in de bodem, een technisch onderwerp. Toen mijn proefschrift klaar was, was ik ook een beetje klaar met dat type onderzoek. Ik wilde iets met mensen gaan doen en ben toen in mijn vrije tijd begonnen met een opleiding psychosociale hulpverlening.’

Hassink had geluk: hij kon op zijn werk bij het Instituut voor Agrobiologisch en bodemvruchtbaarheidsonderzoek – later opgegaan in Wageningen UR – een andere onderzoeksrichting inslaan. ‘Mijn baas van toen, Hein Korevaar, deed aan multifunctionele landbouw en hij gaf me de mogelijkheid een projectje over zorglandbouw te starten. Het was in een tijd dat zorglandbouw in de belangstelling kwam, maar je er in Wageningen nog niemand over hoorde.’

In 1998 werd het Landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg opgericht. De antroposofische stichting Omslag speelde hierbij een belangrijke rol. Voor de jaren negentig waren er met name antroposofisch georiënteerde zorgboerderijen. Werkzaamheden in de landbouw en de natuur zouden volgens de antroposofen helend werken. In Nederland waren daarom al voor de Tweede Wereldoorlog op kleine schaal zorgboerderijen.

In de jaren negentig kwam er interesse voor zorglandbouw vanuit de traditionele landbouwvertegenwoordigers. Landbouworganisatie LTO en het ministerie van landbouw zagen er iets in omdat het een mogelijkheid was om de land-

bouw te verbreden; het kon een nieuwe bron van inkomsten zijn. Tegelijkertijd wilde het ministerie van volksgezondheid de zorg ‘vermaatschappelijken’: weghalen uit het isolement van ziekenhuizen en instellingen in het bos, en terug onder de mensen brengen. Hassink: ‘Zorglandbouw werd sneller serieus genomen dan de biologische landbouw.’ Nederland liep al snel voorop. ‘In Italië en Noorwegen was van oudsher ook wel belangstelling, maar in veel andere landen komt zorglandbouw pas nu op gang.’

Bedrijfsstrategieën

Dat Hassink al snel voltijds aan de slag kon met onderzoek naar zorglandbouw, is mede te danken aan een project voor de Wetenschapswinkel. In 1999 klopte het Landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg aan bij de Wetenschapswinkel met de vraag of Wageningen onderzoek kon doen naar de bedrijfseconomische kant van zorglandbouw.

Hassink leverde uiteindelijk een rapport af met tabellen over kosten en opbrengsten bij verschillende bedrijfsstrategieën. ‘De vraag was: zijn er verschillende modellen, en wat werkt wel en wat niet.’ Hassink onderscheidde boeren die er een beetje zorg bij deden, zorginstellingen die wat boerden en een tussencategorie. Uiteindelijk bleek dat al die modellen rendabel te maken waren.

‘Ik heb veel aan het onderzoek voor de Wetenschapswinkel gehad. Via de begeleidingscommissie van het onderzoek kwam ik in contact met verschillende interessante instituten. En omdat ik in het hele land zorgboeren

heb geïnterviewd, had ik meteen een goed netwerk. Ik geloof ook dat de zorglandbouw van het onderzoek heeft geprofiteerd. Er was in ieder geval veel belangstelling voor het onderzoek en de resultaten. Boeren die wilden beginnen met zorg hadden natuurlijk vragen over de kosten. Hoeveel moet je investeren? Welke kosten zijn er? Wat mag je vragen? Dat kon je nu allemaal zien.’

Er volgde veel meer onderzoek naar zorglandbouw. Zes Wageningse onderzoekers besteden er nu een deel van hun tijd aan. De Wetenschapswinkel financierde later nog ander onderzoek voor zorglandbouwers. Eén bekeek wat mensen met een verstandelijke beperking hebben aan het werken op een boerderij: is dat beter dan ander werk of dan traditionele zorg? De conclusie van onderzoeker Marjolein Elings was dat de cliënten blij zijn met de boer, juist omdat hij geen professionele zorgverlener is. Een boer is een autoriteit op zijn bedrijf, en dat geeft houvast. Je kunt de boer alles vragen, want hij gaat erover. De titel van haar rapport is dan ook: Boer, zorg dat je boer blijft. Hassink: ‘In de traditionele zorg houden hulpverleners vaak meer afstand tot hun cliënten. Dat is professioneel. Een boer doet vaak aan zorg omdat hij een persoonlijke band wil opbouwen met zijn cliënten, en dat wordt vaak juist erg gewaardeerd.’

Een ander onderzoek, van Noortje van den Nieuwenhuizen en Greet Blom in 2009, ging in op de vraag of een zorgboer met een landbouwachtergrond anders zorgt dan een zorgboer die afkomstig is uit de zorg. Hassink: ‘Dat verschil bleek erg klein. Het grote verschil is

dat boeren geen zorgjargon spreken en daarom soms achter het net vissen. Ze weten niet de juiste termen te gebruiken waardoor samenwerking met zorginstellingen soms moeizaam verloopt, terwijl ze eigenlijk niet veel anders doen dan zorgboeren met een zorgopleiding.'

Effectiviteit

De hoogtijdagen van het onderzoek naar zorglandbouw lijken volgens Hassink nu overigens wel achter de rug. 'Ik merk dat het moeilijker wordt om financiering te vinden. Wij kregen

altijd geld uit het potje voor Kennisbasis-onderzoek van het ministerie van LNV, maar dat wordt afgebouwd. Het was een aibaar onderwerp, maar het nieuwe is er een beetje af, en dan zie je dat de belangstelling wat afneemt. Wat ook niet helpt is dat het Steunpunt Landbouw en Zorg is opgeheven. Boeren zijn daardoor zoekende naar een aanspreekpunt en een organisatievorm.' Jammer, vindt Hassink, want er is nog veel te onderzoeken. 'Ik zou wel eens goed willen duiken in de effectiviteit van zorglandbouw: werkt

het nu wel of niet. Pas is er een collega gepromoveerd op zorglandbouw en ouderen. Zij concludeerde dat het werken op een zorgboerderij geen meetbaar effect heeft op hun psychische en lichamelijke toestand in vergelijking met reguliere dagopvang. Anderen rapporteren juist wel voordelen. Het zou goed zijn nog beter uit te zoeken wat helpt en voor wie.'

‘De boer is een autoriteit op zijn bedrijf, dat geeft cliënten houvast’

foto's Theo Tangelder

Pionieren 2/

Planologe Marjan Hidding had beet in 1995. Een onderzoek naar de leefbaarheid van kleine dorpen voor de Wetenschapswinkel trok veel belangstelling. Een reeks onderzoeken voor verschillende gemeenten volgde.

Onderzoek geeft dorpsbewoners een stem

We werden het eerst benaderd door de Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen', vertelt Marjan Hidding van de leerstoelgroep

Landgebruiksplanning. 'Zij kwamen met het verhaal dat er van alles gebeurde op het platteland – destijds met name natuurontwikkeling – maar dat vaak werd vergeten dat het platteland ook menselijke bewoners telt. We zijn toen gaan zoeken naar een methode om leefbaarheid uitdrukkelijker tot uitdrukking te brengen.'

Muggen

De vereniging hield zich vooral bezig met dorpen in Noord-West Overijssel, de Wieden en de Weerribben. De inwoners van omliggende dorpen stonden lang niet allemaal te juichen bij plannen om in hun omgeving grote natuurgebieden aan te wijzen. Want nieuwe natuur brengt ook nieuwe regels mee voor boeren en bedrijven, delen van het platteland zouden ineens niet meer publiek toegankelijk kunnen zijn en al die natte natuur is een walhalla voor muggen. Praktische problemen, die volgens de bewoners van de dorpen lang niet altijd gehoord werden in politieke kringen. Daarom klopte de Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen aan bij de Wageningse Wetenschapswinkel. Hidding: 'Het moeizame aan leefbaarheid is dat je het niet zo makkelijk kan meten als bijvoorbeeld lawaai. Het gaat om heel veel factoren. De toegankelijkheid van gebieden – kun je een ommetje blijven maken – de angst voor muggen, maar ook grotere planologische vragen. Waarom mag het recreatieterrain wel uitbreiden en het dorp niet? Dat zet kwaad bloed als jongeren daardoor geen woning kunnen krijgen.'

Het rapport dat twee studenten onder begeleiding van Hidding schreven voor de Wetenschapswinkel over de leefbaarheidsproblemen in Overijssel, trok veel belangstelling. 'We kre-

gen heel veel aandacht van regionale kranten, radio en tv. Toen dacht ik: we hebben beet, dit heeft potentie. Daarom hebben we daarna een reflecterend onderzoek gedaan naar de methode die we hadden toegepast, wat er goed aan was, wat niet.'

Na het eerste succes klopten meer dorpen en verenigingen aan bij Hidding. 'Uiteindelijk heb ik nog zes projecten met studenten gedaan.

Om daar weer over na te denken heeft een toenmalige collega, Lianne Boomars, een gedegen bureaustudie naar de methode gedaan. Een presentatie daarvan leverde zeker honderd belangstellenden op. Ook vanuit de wereld van de milieueffectrapportages (MER) was veel interesse.' Een MER gaat over meetbare effecten, concentraties van vervuilende stoffen, geluidsoverlast, risico's; allemaal dingen die je makkelijker in getallen kan vatten dan leefbaarheid.

Maar cijfers overtuigen lang niet altijd. Daarom waren beleidsmakers en bureaus die de milieurapportages opstelden op zoek naar ideeën om belanghebbenden te betrekken bij het opstellen van hun rapporten. Hidding: 'Ze kwamen inspiratie halen bij ons.'

De Glind

Het traditionele verhaal rond leefbaarheid van kleine kernen is dat ze last hebben van scholen en winkels die sluiten, artsen die vertrekken, verenigingen die doodbloeden, vertelt Hidding. 'Maar het thema is breder.'

'Eén van de projecten op het gebied van leefbaarheid die ik heb begeleid, was een onderzoek in De Glind, een bijzonder dorp dat zich heeft ontwikkeld rond de zorg voor kinderen die om verschillende redenen niet meer thuis kunnen wonen. Behalve kenmerken die bij een internaat passen, heeft de Glind ook steeds meer kenmerken van een gewoon dorp. Via de Wetenschapswinkel hebben we in samenwerking met betrokkenen onderzoek gedaan naar mogelijke toekomstperspectieven voor De Glind. Hier ging het dus vooral om de vraag naar de toekomstige identiteit van het dorp. Dit onderzoek, uitgevoerd door Klaske Nijland,

heeft indertijd zelfs de landelijke Wetenschapswinkelprijs gewonnen.'

Die identiteitsvraag staat nu nog steeds centraal in het onderzoek van de opvolger van Hidding, Raoul Beunen. Hij stuurt zijn studenten dit jaar naar verschillende dorpen om te onderzoeken waar de identiteit van dorpen in zit.

Betekenis

Hidding kijkt ondertussen met plezier terug op haar werk voor de Wetenschapswinkel. 'Voor studenten was het altijd erg leuk. Je draagt echt bij aan onderzoek met een praktische betekenis. Bovendien heb je te maken met een opdrachtgever en een begeleidingscommissie. Dat er zoveel mensen meekijken maakt het extra spannend. Ik heb dit soort projecten ook wel buiten de Wetenschapswinkel om gedaan, maar als het via de Wetenschapswinkel ging gaf dat toch een plus.'

De universiteit zou dan ook zuinig moeten zijn op de Wetenschapswinkel, vindt Hidding: 'Het is een prachtige manier van onderwijs geven. En wat ook belangrijk is, je hebt als universiteit een maatschappelijke rol. Een universiteit is er niet alleen voor organisaties met geld. En het biedt ook nog eens een mooie manier om je gezicht te laten zien. Al die studenten die door het hele land werken aan je pr.'

Samen- werken in Europa

Deelnemers Perares.
De European University (Cyprus),
Technical University (Kreta) en het
Heschel Centre (Tel Aviv) zijn niet
op de kaart aangegeven.

De Wageningse Wetenschapswinkel is niet alleen actief in Nederland. Met het Europese netwerk van Wetenschapswinkels neemt Wageningen deel aan een project dat de invloed van maatschappelijke organisaties op de Europese onderzoeksagenda kan vergroten. En Wageningse onderzoekers werken in internationaal verband aan verbetering van het concept Wetenschapswinkel.

‘Universiteiten kunnen nu met maatschappelijke organisaties projecten bij de EU indienen’

Van Cambridge tot Shanghai, overal vind je tegenwoordig Wetenschapswinkels. De ideeën die eind jaren zestig in Nederland werden ontwikkeld over maatschappelijk betrokkenheid van universiteiten, hebben steeds meer universiteitssteden in en buiten Europa bereikt.

De Europese Wetenschapswinkels werken samen in het netwerk Living Knowledge. Met regelmaat organiseert dit netwerk conferenties om ervaringen te delen. Op verzoek van Gerard Straver, coördinator van de Wetenschapswinkel Wageningen, presenteerden vier Wageningse studenten eind 2009 tijdens de conferentie in Belfast hun onderzoek over het betrekken van studenten bij maatschappelijk gericht onderzoek. Het is voor de Wetenschapswinkel namelijk belangrijk dat ze snel studenten kan vinden voor een onderzoek. Via via gaat dit toch nog steeds het best, liet het onderzoek zien. Verder blijkt dat wat studenten in Wetenschapswinkelonderzoek aantrekt niet zozeer het maatschappelijke aspect te zijn, maar vooral het hoge praktische gehalte.

Samenwerking

De Wageningse Wetenschapswinkel is ook betrokken bij een nieuw Europees project. Dit project, Public Engagement with Research and Research Engagement with Society (PERARES), werkt aan versterking van Wetenschapswinkels. Trekkers zijn de Science and Society Group van de Rijksuniversiteit Groningen en de Groningse Wetenschapswinkel. Voor de uitvoering kregen ze begin dit jaar 2,7 miljoen euro Europese subsidie. ‘Omdat een Wetenschapswinkel maar een kleine organisatie is, heb je elkaar nodig als je grotere dingen op wilt pakken’, vertelt Henk Mulder, coördinator van de Groningse Wetenschapswinkel.

In het project gaan bestaande Wetenschapswinkels om te beginnen helpen bij de opzet van tien nieuwe Europese winkels. Zo werkt Straver mee aan het opzetten van een Wetenschapswinkel in Lyon. Via summerschools kunnen buitenlandse collega's, van binnen en buiten Europa, een snuffelstage volgen. Medewerkers van de Zuid-Afrikaanse Universiteit van Zululand lopen bijvoorbeeld een periode mee in Wageningen. Daarnaast gaan Wetenschapswinkels samenwerken met Europese universiteiten, non-gouvernementele organisaties (ngo's) en de EU-onderzoeksraad. Deze samenwerking maakt het mogelijk om grootschalige internationale debatten op te zetten rondom thema's die op de Europese onderzoeksagenda staan, zoals huiselijk geweld of discriminatie van de Roma. Mulder: ‘Via de Wetenschapswinkels zullen maatschappelijke organisaties, ook de kleine en op vrijwilligers draaiende clubs, actief worden betrokken bij de debatten. Ze discussiëren mee en hebben zo invloed op de onderzoeksvragen die uit de discussies voortkomen. Die onderzoeksvragen worden vervolgens over Europese universiteiten verdeeld. De resultaten zullen worden teruggekoppeld naar de maatschappelijke organisaties en voeden eventuele vervolgdiscussies.’ De debatten leveren studenten en onderzoekers interessant internationaal en vraaggestuurd onderzoek op. Mulder: ‘Bijzonder aan het project is ook dat universiteiten nu met maatschappelijke organisaties projecten bij de EU kunnen indienen. Voorheen kon dit alleen met het kleinbedrijf als partner.’

Meetbaar

Tot slot nemen in het PERARES-project onderzoekers van verschillende disciplines en universiteiten in internationale werkgroepen het functioneren van de Wetenschapswinkel onder de loep. Zo gaan hoogleraar Arjen Wals en

onderzoeker Hansje Eppink van de Wageningse leerstoelgroep Educatie- en competenties studies kijken naar de rol van wetenschapswinkels in verschillende universiteiten en de manier waarop maatschappelijke groepen toegang krijgen tot die universiteiten. Resultaten worden mogelijk gebruikt om de samenwerking tussen universiteiten en maatschappelijke groepen te verbeteren. Wim Heijman, hoogleraar Regionale economie bij de leerstoelgroep Economie van consumenten en huishoudens, en Lynn Frewer, hoogleraar Voedselveiligheid en consumentengedrag bij de leerstoelgroep Marktkunde en consumentengedrag, dragen bij aan de werkgroep die kijkt of je het effect van de Wetenschapswinkels meetbaar kunt maken. Heijman meet de economische waarde van de winkel voor maatschappelijke organisaties en universiteiten, en Frewer de impact van maatschappelijke organisaties op de onderzoeksagenda's. PERARES start in juni 2010.

De prijs voor het beste project

Het Landelijk Overleg Wetenschapswinkels (LOW) belooft iedere twee jaar de beste Wetenschapswinkelprojecten in Nederland en België met een trofee en een geldbedrag.

Lof voor rapport dat maatschappelijk nuttig en wetenschappelijk knap is, en de student ervaring oplevert

De prijs is een feestelijke manier om samen te vieren en naar buiten te laten zien wat Wetenschapswinkels doen en een beloning voor het harde werk van studenten, begeleiders,

opdrachtgevers en winkeliers', vertelt Henk Mulder, Wetenschapswinkelcoördinator in Groningen en secretaris van de jury 2010. De eerste Landelijke Prijs Wetenschapswinkels werd in 2002 toegekend aan de Wageningse winkel, voor een onderzoek van Klaske Nijland naar toekomstscenario's voor De Glind, gemeente Barneveld.

Vlaamse Wetenschapswinkels dingen sinds 2008 mee naar de prijs, die daarom nu de Interlandse Prijs Wetenschapswinkels heet. België kent nu een kleine tien jaar Wetenschapswinkels, allemaal in Vlaanderen. Ze hebben zich bij een aantal activiteiten van het landelijk overleg aangesloten.

Naast de Nederlandse en Belgische Wetenschapswinkels, kunnen ook de Utrechtse Kennispunten en het Institute for Undergraduate Research Eleanor in Middelburg kandidaten aanmelden. De prijs is nu vijf keer uitgereikt. Er wordt geen rekening gehouden met uit welk land of van welke winkel inzendingen komen, of met eerdere successen. 'Het is echt nieuwe ronde, nieuwe kansen', aldus Mulder. De trofee belandde tot nu toe twee keer in

Wageningen, twee keer in Utrecht, en een keer in Groningen.

Iedere Wetenschapswinkel kan kandidaten aanmelden, door het insturen van het rapport samen met een aanbevelingsbrief. Dit jaar waren er negentien inzendingen. De nummers een, twee en drie worden op 17 juni bekend gemaakt.

Eer

De prijs is zowel voor de student die het winnende rapport schreef, als voor de betrokken Wetenschapswinkel. Het gaat om te beginnen natuurlijk om de eer, zowel voor de student als de winkel. Daarnaast krijgt de winnende student 500 euro. Voor nummer twee ligt er 250 euro klaar, de derde plek is goed voor 125 euro. De winkel krijgt een wisseltrofee. Verder ontvangen de winnaar en de winkel een oorkonde.

De prijs gaat dan wel naar de student en de Wetenschapswinkel, maar die lof straalt natuurlijk af op de wetenschappelijk begeleiders, zegt Mulder. 'Het is net als bij scriptieprijsen, waar de student de lof krijgt toegezwaaid, maar waar de begeleider natuurlijk ook z'n input heeft gehad. Eigenlijk vormen de begeleiders samen met de winkeliers de winkel.'

Jury

De jury staat dit jaar onder leiding van Jacqueline Cramer, voormalig minister van VROM. Verder bestaat de jury uit: Dirk van Uitert, oud-wethouder in Renkum en voormalig statenlid; Willem van der Deijl, student aan de Roosevelt Academy in Middelburg; Hennie van Deijck van de Stichting Experimenten Werkgelegenheid uit Tilburg; Jan Vranken, hoogleraar Sociologie en sociaal beleid aan de Universiteit Antwerpen. Secretaris (zonder stemrecht) is Henk Mulder van de Wetenschapswinkel Groningen.

De jury let bij de beoordeling op het maatschappelijk belang en de wetenschappelijke kwaliteit van de studie, en het leereffect voor de betrokken student. Mulder: 'Dit sluit direct aan bij de doelstelling van de Wetenschapswinkels: maatschappelijk nuttig, wetenschappelijk knap en ervaring bij de student.'

Trofee

De wisseltrofee werd gemaakt door Ymke ter Beek uit Enschede. De Wetenschapswinkels: een transparante brug tussen wetenschap en de maatschappij.

Winaars 2002-2008

2008: Groningen,
2006: Utrecht,
2004: Utrecht,
2003: Wageningen,
2002: Wageningen

Opdracht

In de Berendonck, een plas bij Nijmegen, staat achttien meter onder het wateroppervlak de trots van Duikclub De Kaaiman: een van de grootste onderwaterhuizen van Europa. De 'aquavilla' is alleen toegankelijk voor geofende duikers. Zij kunnen in de voormalige zeecontainer een kopje koffie drinken of een potje tafeltennissen. Maar voor het uitzicht hoef je er niet naar toe, want het zicht rondom het huis is vaak niet meer dan een halve meter. Kan dat niet beter, vroegen de duikers in 2004 aan de wetenschapswinkel,

een beter zicht zou niet alleen leuk zijn, maar ook veiliger voor de duikers.

Dat kan, antwoordden Miquel Lüring en Marije van Hal van de leerstoelgroep Aquatische ecologie en waterkwaliteitsbeheer na een onderzoek. Het graven van een diepe put op een andere plaats in de plas zou bijvoorbeeld helpen, net als een bedekking van de bodem.

Nu, zes jaar later, is het water rondom het huis echter nog net zo troebel. Teleurgesteld dus? Duiker Erik Hamann: 'Nee, hoor, zeker niet. De

aanbevelingen waren moeilijk of niet uitvoerbaar voor ons als kleine duikclub met een beperkt budget. Maar het onderzoek heeft ons wel een hoop biologische kennis over onze duikplas opgeleverd, en ook de informatie dat het niet eenvoudig zal zijn om het doorzicht te verbeteren. Als we dat toch zouden willen, is verplaatsing van het onderwaterhuis naar een andere plas wellicht de beste mogelijkheid. Maar ook dat is niet goedkoop.'

